

de12Landschappen

Zandhagedis kritische indicatorsoort

In opdracht van Stichting het Limburgs Landschap is een verspreidingsonderzoek gedaan naar zandhagedis, gladde slang, levendbarende hagedis en hazelworm in 11 leefgebieden op de oostoever van de Maas tussen Schinveld en Mook. We concentreren ons hier op de zandhagedis. Uit vergelijking van de nieuwe cijfers met die van 1991-1999 blijkt dat de verspreiding sterk veranderd is. Er is over het algemeen achteruitgang van bezette aantallen kilometerhokken. Wel geldt dat de meeste bekende populaties nog aanwezig waren. Voor het zuidelijk deel van het natuurgebied de Maasduinen geldt dat de totale verspreiding weliswaar min of meer gelijk is gebleven, maar dat er een verschuiving in aantallen per deelleefgebied is. Incidenteel zijn ook enkele nieuwe vindplaatsen ontdekt.

Waarnemingen

Het onderzoek geeft een analyse van biotoopvoorkeuren van zandhagedis ook is de relatie tot heide- en bosbeheermaatregelen onderzocht. De zandhagedis komt voor op zowel open heide-

terreinen als in gesloten bosgebieden. In heide-terreinen hebben zandhagedissen een voorkeur voor structuurrijke delen zoals stroken langs zandpaden of de overgangen van heideveld naar bos en struweel. De waarnemingen van de dieren in gesloten bos zijn vooral op open plekken en langs randen van brede bospaden. De verwachte relatie met open zand werd bevestigd doordat 70% van de waarnemingen op minder dan 10 m van open zand gedaan werd. De zandhagedis legt de eieren in los open zand, dat is dus een essentiële voorwaarde, maar ook buiten het voortplantingsseizoen blijft de soort gebonden aan open zand in de nabijheid. Daarnaast kenmerken de bezette biotopen zich door een gevarieerde vegetatiestructuur van vooral struikheide met bochtige smele, pijpenstro, boom- en struikopslag en/of braam.

Relatie met beheer

Om de omstandigheden voor de reptielen te verbeteren zijn de afgelopen jaren in de Maasduinen beheermaatregelen getroffen. Bosopslag is ver-

wijderd waarbij open zandplekken ontstonden, gesloten bos is omgevormd tot een open heidecorridor op paraboolduinen, randen van open heidevelden zijn uit de begrazing gehaald, en mantelzones langs bospaden zijn verbreed. In 2007 werden op die plekken al zandhagedissen aangetroffen.

Er is op basis van het onderzoek een tweetal belangrijke adviezen opgesteld. In grote open heidevelden meer structuurvariatie aanbrengen en ook open zandplekken door kleinschalig plaggen. In de bossen langs bospaden, bosranden en op gordels van paraboolduin, brede zonbeschonen mantelzones aanleggen met wederom open zandplekken. Deze vormen van detailbeheer blijken zeer positief te werken voor deze kwetsbare diersoort.

Edmond Staal, Stichting het Limburgs Landschap

Dorenbosch, M&N van Kessel, 2008 reptielen in de verbinding Schinveld-Mook. Situatie en evaluatie 2007. Natuurbalans-Limes Divergens BV, Nijmegen.

Samenwerken in de uiterwaarden

Agrarisch grondgebruik in de uiterwaarden is over het algemeen een stuk minder intensief dan het Nederlands gemiddelde. Dat heeft te maken met de kans op overstromingen en andere voor boeren minder gunstige omstandigheden, zoals de vaak afgelegen ligging, onregelmatige verkaveling en de vele hoogteverschillen. De grond wordt vaak gebruikt door kleinere veehouders. Egalisatie, grondverbetering e.d. komen daardoor veel minder voor. Dat heeft tot gevolg dat de restvegetaties dikwijls van hoge kwaliteit zijn, mede dankzij de gevarieerde samenstelling van de bodem. Dit is bijvoorbeeld zo in de Middelwaard, westelijk van Vianen. Het Utrechts Landschap heeft hier nog niet heel veel bezittingen, maar het ligt in de verwachting dat zij daar in de toekomst veel zal verwerven.

In 2008 zijn hier inventarisaties verricht door Dick Kerkhof in het kader van het monitoringprogramma Utrechts Landschap. Er zijn plaatselijk goed ontwikkelde stroomdalvegetaties aangetroffen (zie kaart) met soorten als Karwijvarkenskerf, Bevertjes, Kruisdistel, Ruige weegbree, Zachte haver, Geel walstro, Cilindermos, Smal fakkelgras, Zacht vetkruid en vele andere (gegevens natuurdatabank Het Utrechts Landschap).

Iets verder naar het oosten liggen de Everdingerwaarden. Dit terrein is enkele jaren geleden ingericht, waarbij delen met actuele stroomdalvegetaties zijn ingepast in het ontwerp. Oorspronkelijk was het beheer hier tamelijk intensief, op één belangrijke uitzondering na: het eigendom van twee bekende leden van de Stichting voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Den Hâneker. Hun stuk werd begraaasd door jongvee en niet bemest. Het Utrechts Landschap werkt hier nu samen met Den Hâneker. Het bestaande natuurvriendelijke agrarische beheer is in principe gehandhaafd en wordt nu toegepast in alle bij de inrichting gespaarde droge,

zandige percelen. Stroomdalplanten die tot voor kort beperkt waren tot perceelsranden, breiden zich daar nu snel uit. Een deel van de oorspronkelijke gebruikers blijft dus bij het beheer betrokken.

Bij projecten in de uiterwaarden is het dus zaak om goed rekening te houden met actuele natuurwaarden en succesvol gebleken beheer voort te zetten, ook gedurende de overgangperiode van verwerving tot officiële ingebruikname, waarin het nog vaak even mis gaat. Slechten van de voor stroomdalplanten uiterst belangrijke rivierduinen of zomerkaden moet daarom in principe worden voorkomen.

Harry Weijts, het Utrechts Landschap

De teksten zijn afkomstig van de twaalf Landschappen.

Contact: De12Landschappen, Christien Janson, Postbus 31, 3730 AA De Bilt, tel. 030 - 601 72 05, c.janson@landschappen.nl www.de12landschappen.nl